

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร
Naresuan University Publishing House

นวัตกรรมทางสังคมและการเรียนรู้ ของแรงงานข้ามชาติมอญในประเทศไทย

...ทำง่อก
...ตงค์ล
...จ้ดง่อกก
...ม้งค์ตบตงค์ล
...ม้งค์ล้งร จ้ดง่อก
...ม้งค์ล้งร จ้ดง่อก
...ม้งค์ตบตงค์ล้งร จ้ด
...จ้ดง่อกม้งค์ตบตงค์
...จ้ดง่อกม้งค์ตบตงค์ล้งร
...ม้งค์ตบตงค์ล้งร จ้ดง่อก

พัชรินทร์ สิริสุนทร

นวัตกรรมทางสังคมและการเรียนรู้ ของแรงงานข้ามชาติมอญในประเทศไทย

พัชรินทร์ สิริสุนทร

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร
Naresuan University Publishing House
www.nupress.grad.nu.ac.th

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

พัชรินทร์ สิริสุนทร

นวัตกรรมทางสังคมและการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติมอญในประเทศไทย.-พิษณุโลก : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2562.
278 หน้า.

1. แรงงานต่างด้าว-ไทย. 2. แรงงานต่างด้าว-การดำเนินชีวิต. I. ชื่อเรื่อง.

331.62

ISBN (e-book) 978-616-426-142-6

สพน. 60

ราคา 315 บาท

พิมพ์ครั้งที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2562

สงวนลิขสิทธิ์ ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร ห้ามการลอกเลียนไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้
ไม่ว่าในรูปแบบใด ๆ นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร เท่านั้น

จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

มีวางจำหน่ายที่ 1. บริษัท เมพ คอร์ปอเรชั่น จำกัด

99/27 อาคารซอฟต์แวร์ปาร์ค ชั้นที่ 8 หมู่ที่ 4 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงคลองเกลือ เขตปากเกร็ด นนทบุรี 11120

โทร : 08 4090 3148 อีเมล : support@mebmarket.com

2. บริษัท บุกส์คาเฟ่ จำกัด

2529/48 ตรอกนอกเขต แขวงบางโคล่ เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร 10120

อีเมล : booksale@bookkaze.com

3. บริษัท อู๋บี จำกัด

หมู่บ้านโนเบิลพัฒนาการ 1104/207-209 ถนนพัฒนาการ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร 10250

โทร : 0 2187 2222 อีเมล : member@ookbee.com

4. บริษัท ซีอีดียูเคชั่น จำกัด

อาคารอินเตอร์ลิ้งค์ทาวเวอร์ ทาวเวอร์ ชั้น 19 เลขที่ 1858/87-90 ถนนเพชรตัด แขวงบางนาใต้ เขตบางนา กรุงเทพฯ 10260

โทร : 0 2826 8953 อีเมล : DigitalBusiness@se-ed.com

กองบรรณาธิการ กองบรรณาธิการจัดทำเอกสารสิ่งพิมพ์ทางวิชาการของสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

ออกแบบปก สัญญา จันทา

สำนักพิมพ์นี้เป็นสมาชิกสมาคมผู้จัดพิมพ์
และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย
<http://www.thaibooksociety.com>

พิมพ์บน
กระดาษคุณภาพ เพื่อผลงานคุณภาพ
กระดาษรีไซเคิลจากโรงงานรีไซเคิล

กรณีต้องการสั่งซื้อหนังสือปริมาณมาก หรือเข้าชั้นเรียนติดต่อได้ที่
ฝ่ายจัดจำหน่ายสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

✉ nu-ph@nu.ac.th

📍 สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

☎ 0 5596 8833-8836

📧 nu_publishing

LINE @nu-ph

Facebook: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร

เรื่องเล่าจากปก

หนังสือ “นวัตกรรมทางสังคมและการเรียนรู้ ของแรงงานข้ามชาติมอญในประเทศไทย” พชรินทร์ สิริสุนทร, ๒๕๖๒

ในทัศนะของมาร์กซ์และไฮเคเรติส แรงงานคือผู้สร้างสรรค์โลก และเป็นพลังทางการเมืองที่มีส่วนสำคัญในการสร้างความเท่าเทียม ข้อความภาษามอญบนหน้าปกหนังสือมีความหมายว่า “เมืองนี้ คนมอญเป็นผู้สร้างขึ้นมา” ผู้เขียนต้องการสื่อให้เห็นถึง ความสำคัญของแรงงานชาวมอญพลัดถิ่นที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์สังคมและพัฒนาเศรษฐกิจ

สัญลักษณ์ “หงส์มอญ” มาจากชื่อ “หงสาวดี” (ဟံသာဝတီ) อดีตเมืองหลวงแห่งอาณาจักรมอญ ตำนานเมืองที่เกี่ยวกับ “หงส์” (ဝိဇ္ဇ) ซึ่งมีความเกี่ยวพันกับองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า “หงส์” จึงเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ที่ชนชาติมอญให้ความสำคัญ ชาวมอญไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหน จะใช้หงส์เป็นสัญลักษณ์บ่งบอกความเป็นพวกเดียวกัน และเพื่อระลึกถึงถิ่นฐานบ้านเกิด ภาพหงส์บินเหนือพื้นปกสีฟ้า แทนสัญลักษณ์ “หงส์ทะยานสู่ดวงดาวสีน้ำเงินบนผืนผ้าแดง” บนผืนธงมอญ ซึ่งสื่อความหมายของความเป็นชาติในจินตนาการ เสรีภาพ และสภาวะพหุวัฒนธรรมของแรงงานมอญในปัจจุบัน

คำนำ

หนังสือ นวัตกรรมทางสังคมและการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติมอญในประเทศไทย ถูกเรียบเรียงขึ้นใหม่ โดยการสังเคราะห์จากผลงานการวิจัยเรื่อง นวัตกรรมทางสังคมเพื่อป้องกันปัญหาการค้ามนุษย์ในเด็ก: กรณีกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ร่วมกับการเพิ่มเติมแนวคิดทฤษฎีใหม่ ๆ ด้านสังคมวิทยาการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้ผลงานวิจัยถูกนำไปใช้ประโยชน์ในทางวิชาการได้กว้างขวางมากขึ้น และครอบคลุมผู้อ่านทั้งนิสิตนักศึกษาด้านสังคมศาสตร์ ตลอดจนผู้อ่านที่สนใจประเด็นด้านนวัตกรรมสังคม การเรียนรู้ และแนวคิดใหม่ ๆ ด้านการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ผู้เขียนทำการค้นคว้าและสังเคราะห์ข้อมูลด้านการตั้งถิ่นฐาน และการเดินทางที่มีลักษณะพันพรมแดนของแรงงานข้ามชาติมอญ ติดตามสังเกตวิถีชีวิต การต่อสู้ ขัดขืน และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในระหว่างการเดินทาง เนื้อหาสาระที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ สะท้อนความจริงประการหนึ่ง คือ ไม่ว่ารัฐจะรับรองหรือไม่รับรองการมีอยู่ของแรงงานข้ามชาติมอญเหล่านี้หรือไม่ก็ตาม แต่โดยสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏ พวกเขาเหล่านี้ยังคงมีตัวตน และใช้ชีวิตอยู่รอบตัวเรามาเนิ่นนานแล้ว บางคนทำงานก่อสร้าง หลายคนค้าขายอาหารที่เราซื้อกินอยู่ทุกวัน ในขณะที่อีกหลายคนรับจ้างเป็นแรงงานราคาถูกอยู่ตามบ้านเรือนร้านค้า ถูกเอารัดเอาเปรียบ และถูกลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ บาดเจ็บและถูกขายเป็นทาส ทั้งที่ศตวรรษ 21 เป็นยุคสมัยซึ่งคนในประชาคมโลกต่างยอมรับร่วมกันและยึดถือเป็นค่านิยมสากลแล้วว่า คนทุกคนเท่าเทียมกัน และมีสิทธิเสรีภาพในการมีชีวิตอยู่อย่างมีเกียรติและมีความสุข หนังสือเล่มนี้นำเสนอภาพชีวิตทางสังคมที่มีความซับซ้อน ทับซ้อน มีพลวัต และไร้พรมแดนของแรงงานข้ามชาติชาวมอญที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งเป็นอาณาบริเวณที่มีชาวมอญอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากมานานแล้วหรือกล่าวได้ว่ามากเป็นอันดับที่สองของโลก รองจากรัฐมอญ

ในประเทศพม่าเลยที่เดียวนอกจากนี้ ผู้เขียนยังมุ่งเปิดเผยการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะชีวิต
ของแรงงานข้ามชาติชาวมอญ ที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทางและในพื้นที่สีเทา (Grey Area)
เพื่อให้ภาพชีวิตของแรงงานข้ามชาติมอญเหล่านี้ถูกมองเห็น และเสียงร้องที่พวกเขาเปล่งออกมา
เป็นที่รับรู้ของสังคมและถูกได้ยินชัดเจนขึ้น

พัชรินทร์ สิริสุนทร

มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2561

ครอชบา

กิตติกรรม ประกาศ

หนังสือเรื่อง นวัตกรรมทางสังคมและการเรียนรู้ของแรงงานข้ามชาติมอญในประเทศไทย เล่มนี้ สืบเคราะห์ขึ้นจาก รายงานการวิจัยเรื่อง นวัตกรรมทางสังคมเพื่อป้องกันปัญหา การค้ามนุษย์ในเด็ก : กรณีกลุ่มชาติพันธุ์มอญ ซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยด้าน การเรียนรู้ ที่ผู้วิจัยดำเนินการต่อเนื่องมาว่าทศวรรษ หนังสือเล่มนี้ แบ่งออกเป็น 6 ส่วน ส่วนแรก ได้แก่ บทนำ ประกอบด้วย การทำความเข้าใจกับ “ชุมชนชน” ในความหมายกว้าง ที่ให้ความสำคัญกับมิติทางสังคมวัฒนธรรมและพลวัตของการตั้งถิ่นฐาน ส่วนที่สอง ได้แก่ การกล่าวถึง “ชุมชนชน” โดยใช้กรณีศึกษาของชุมชนมอญ สถานการณ์ ความเป็นมา และการตั้งถิ่นฐานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ส่วนที่สาม ได้แก่ ชีวิตในอาณาเขตใหม่ รูปแบบการอพยพและการตั้งถิ่นฐานใน “ชุมชนชนมอญ (Mon Assemblage)” ส่วนที่สี่ ได้แก่ สภาพทั่วไปในชุมชนชนมอญ ส่วนที่ห้า ได้แก่ การอพยพเคลื่อนย้ายของชาวมอญในศตวรรษที่ 21 นวัตกรรมทางสังคมและกระบวนการ เรียนรู้ และส่วนสุดท้ายได้แก่ อภิปรายผลและบทสรุปหนังสือเล่มนี้นำเสนออาณาเขตใน “ชุมชน ชนมอญ” ในฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคมซึ่งมีลักษณะพันพรมแดนที่เชื่อมต่อกัน ประกอบด้วย บ้านไทยรามัญบางกระดี่ หมู่ 2 หมู่ 8 และหมู่ 9 แขวงแสมดำ เขตบางขุนเทียน จังหวัด กรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ในประเทศไทย และมอญบ้านกอปะเนาะ ในรัฐมอญ ประเทศพม่า “ชุมชนชนมอญ” ซึ่งประกอบขึ้นจากอาณาเขตทั้งสองส่วนนี้ สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการ และประวัติความเป็นมาที่ยาวนานกว่า 100 ปี และมีสถานะเป็นชุมชนชนพันพรมแดนตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน หนังสือเล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี จากการสนับสนุนของบุคคลและหน่วยงาน จำนวนมาก ผู้เขียนขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่สนับสนุนงบประมาณ เวลา และอำนวยความสะดวกในการเรียบเรียงและจัดพิมพ์ขึ้นใหม่ โดยการต่อยอดความรู้จากผลงานวิจัย

เพื่อให้งานวิจัยถูกนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนได้กว้างขวางเพิ่มมากขึ้น ขอขอบคุณ
ชาวมอญในรัฐมอญ และชาวไทยรามัญในประเทศไทย ผู้เสียสละให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ยิ่ง
โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หมอพื้นบ้านกอปะเนาะ ที่กรุณาให้อาหารและที่พัก พร้อมให้คำแนะนำ
ที่เป็นประโยชน์ ขอขอบคุณ คุณธวัชพงศ์ มอญตะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิรัช นิยมธรรม และ
คุณองค์ บรรจุน ที่กรุณาให้คำแนะนำและเสนอแนะข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งนี้
ขอบคุณนิสิตบัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวรทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
นายวัชรวุฒิ ชื่อสัตย์ นิสิตปริญญาเอกโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ที่ตั้งใจเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการทำงานภาคสนาม ขอขอบคุณ พ่อแม่และยาย
ที่อบรมสั่งสอนให้เติบโตขึ้นเป็นคนที่รักการเรียนรู้ ปลูกฝังการดำเนินชีวิตที่มีวินัย อดทน และ
ตระหนักในคุณค่าของการใช้ชีวิตอย่างมีเกียรติ ขอขอบคุณครูผู้สอนโดยไม่สอน Professor
Dr.Yasuo Hagiwara ขอขอบคุณ Dr.Peter Wood มิตรผู้จากไกล ผู้สอนเรื่องคุณค่าของมิตรภาพ
และการมีชีวิต ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการ
และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องในประเด็นการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์บนหน่วยทางสังคม
ในความหมายใหม่ ๆ

พัชรินทร์ สิริสุนทร

มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2561

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
เกริ่นนำ	1
บทที่ 1 บทนำ	17
บทที่ 2 มอญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	43
บทที่ 3 ชีวิตในดินแดนใหม่	61
บทที่ 4 สภาพทั่วไปในชุมชนมอญ	121
บทที่ 5 การเดินทางและการเรียนรู้	185
บทที่ 6 อภิปรายและบทสรุป	235
ดัชนีคำศัพท์	267

เกริ่นนำ

ตัวอย่าง

การพัฒนาตามกรอบคิดแบบสมัยใหม่นิยม ที่มุ่งสร้างเอกภาพทางการเมือง ภายใต้แนวคิดเรื่องรัฐชาติและการควบคุมบงการพลเมือง มักปฏิเสธอำนาจของวัฒนธรรม ความเป็นท้องถิ่น สิทธิในการรวมหมู่ของผู้คน ที่มีวิถีชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อที่แตกต่าง การพัฒนาในลักษณะนี้ มักยกย่องปัจเจกชน ความเชื่อห้อยของพลเมือง เอกลักษณะของชาติพันธุ์ใด ชาติพันธุ์หนึ่ง โดยยึดถือการดำรงอยู่ของ “ชุมชน (Community)” ในแบบดั้งเดิม ที่ถูกบัญญัติความหมายไว้ตามกฎหมายหรือนโยบาย มากกว่าให้ความสำคัญกับ “ชุมชนผสม (Assemblage)” ตามความหมายที่กว้างหรือในมิติของวิถีชีวิตทางสังคมที่เกิดขึ้นจริง

“ชุมชนผสม” ในหนังสือเล่มนี้ เป็นหน่วยทางสังคมที่ปฏิเสธแบบลัดทอน หมายความว่า การยึดโยงกันของบุคคล กลุ่ม และเครือข่ายทางสังคมที่เชื่อมต่อกันด้วยกลไกทางวัฒนธรรม ในอาณาเขตที่มีบริบททางสังคมที่แตกต่างหลากหลาย ในลักษณะพหุวัฒนธรรมทางกายภาพ โดยบุคคลที่อาศัยอยู่มีศักยภาพและพลังอำนาจในการรับรู้ ตีความ และถอดรหัสสิ่งที่ได้พบเห็น สามารถคัดเลือก ประกอบสร้างหรือสลายความสัมพันธ์ในอาณาเขตนั้น ๆ โดยมีสมาชิกที่อาศัยอยู่ใน “ชุมชนผสม” นั้น ๆ เป็นองค์ประกอบ

“ชุมชนผสมมอญ (Mon Assemblage)” ในหนังสือนี้ จึงเป็นตัวอย่างหนึ่งของการมีอยู่ของพื้นที่ทางสังคมในภูมิภาคอุษาคเนย์หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสะท้อนถึงความซับซ้อน ทับซ้อน เลื่อนไหล และการดำรงอยู่ในพลังอำนาจของบุคคล ที่ไม่ได้ถูกบงการด้วยวาทกรรมเรื่องเส้นแสดงอาณาเขตและพรมแดนมาตั้งแต่อดีตกาล การรวมกลุ่ม การอาศัยอยู่ร่วมกัน การเคลื่อนย้ายทางสังคม การก่อเกิด การสถาปนาอาณาเขตใหม่ ๆ การเชื่อมต่อกัน และการสลายอาณาเขตหนึ่ง ๆ ในชุมชนผสม จึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ตามความต้องการและความเข้มข้นของโครงข่ายความสัมพันธ์ ที่สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ บริบททางสังคมวัฒนธรรม และการครอบครองอำนาจของสมาชิกในชุมชนผสมนั้น ๆ

การคงอยู่และการเคลื่อนย้ายของผู้คนที่อาศัยอยู่ใน “ชุมชนผสมมอญ” ในดินแดนอุษาคเนย์ จึงไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และยังคงดำเนินเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงโมทัศน์เรื่อง “ชุมชนผสมมอญ” แบบลัดทอนเพิ่งเกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองมานี้เอง เมื่อผู้ปกครองอาณานิคมได้นิยามและจำแนกเขตการปกครองของจักรวรรดินิยมต่าง ๆ ขึ้นใหม่ตามความปรารถนาและผลประโยชน์ของตน ด้วยความยินยอมและเห็นชอบของผู้ปกครองในขณะนั้น ผู้เขียนตั้งคำถามกับความเป็น “ชุมชน (Community)” ตามนัยเชิงลัดทอนนี้ ว่าเป็นการเพิกเฉยต่อ

พลังอำนาจของคน และไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เนื่องจากการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของคนในลักษณะสถิติ โดยการ “บรรจุ” คนลงในอาณาเขตทางกายภาพตามที่ปรากฏในแผนที่ เพียงเพื่อให้การปักปันดินแดนและการแบ่งปันผลประโยชน์ของเจ้าอาณานิคม ตลอดจนการควบคุมบงการของผู้ปกครองที่ต้องการอยู่เหนือชีวิตของผู้คนเป็นไปด้วยความสะดวกเท่านั้น

ชุมชนชนอุษาคเนย์ หรือเอเชียอาคเนย์ เป็นหน่วยทางสังคม ที่มีความซับซ้อน เชื่อมต่อ และตั้งอยู่ในอนุภูมิภาคของทวีปเอเชียมายาวนาน การที่ดินแดนอุษาคเนย์มีทิศเหนือติดจีน ทิศตะวันตกติดอินเดีย ทิศตะวันออกติดปาปัวนิวกินี และทิศใต้ติดออสเตรเลีย ทำให้การเคลื่อนย้ายทางสังคมของผู้คนในย่านนี้เกิดขึ้นตลอดพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และเกิดขึ้นหลากหลายช่องทาง โดยส่วนแรก เป็นการเคลื่อนย้ายทางสังคมในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในส่วนที่อยู่บนแผ่นดินใหญ่หรืออินโดจีน ซึ่งประกอบด้วย ประเทศต่าง ๆ ได้แก่ กัมพูชา ลาว พม่า ไทย เวียดนาม และมาเลเซียตะวันตก กับส่วนที่สองเป็นการเคลื่อนย้ายทางสังคมในภาคพื้นสมุทร ได้แก่ บรูไน มาเลเซียตะวันออก ติมอร์-เลสเต อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์

ชุมชนชนในอุษาคเนย์ จึงเป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ในการทำความเข้าใจกับพลังอำนาจของคน ที่กระทำต่อตนเอง และที่กระทำต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ตลอดจนระบบความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อสถาปนาอาณาเขตตามธรรมชาติให้เป็นย่านอยู่อาศัย การประกอบสร้างชุมชนชนตามแนวคิดนี้ จึงเปิดโอกาสให้การปะทะและการประสานกันแบบหลายทิศทาง ระหว่างพื้นที่ เวลา วัฒนธรรมและวิถีชีวิตทางสังคมของผู้คนเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา บนพื้นที่ซึ่งมีความซับซ้อนมากกว่าพื้นที่ทางกายภาพ ที่ประกอบไปด้วยอาณาบริเวณที่ปรากฏชัดเจนในรูปของภูเขา ลำน้ำ ป่าไม้ อาคาร และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่ครอบคลุมไปถึงพื้นที่ทางสังคม ได้แก่ การรวมตัวกันเพื่อกระทำการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของผู้คน พื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ประกอบไปด้วยเงื่อนไขที่มีลักษณะเป็นนามธรรมซึ่งมีความซับซ้อน ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากการร่วมแบ่งปันความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ระบบอุดมการณ์ และพื้นที่ในจินตนาการที่บุคคลจำลองขึ้นในความคิดและการรับรู้ อาทิ ความคาดหวัง สัญลักษณ์ วาทกรรม และคุณลักษณะเฉพาะต่าง ๆ ที่บุคคลและกลุ่มคนอยากมีอยากเป็น ความซับซ้อนของพื้นที่ในลักษณะนี้ต่างหาก ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ เพื่อสร้างเสริมทักษะชีวิตของบุคคลในการปรับตัวเพื่ออาศัยอยู่ในดินแดนใหม่

องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนชนในอุษาคเนย์ดำรงอยู่มาได้จนถึงทุกวันนี้ จึงได้แก่ การรวมกันของสิ่งที่มีความหลากหลาย โดยมีการเคลื่อนย้ายทางสังคม เป็นเงื่อนไขสำคัญ ที่ช่วยให้บุคคลสามารถ

แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างเสริมทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เพื่อปรับตัว และเชื่อมร้อยเข้า
เข้ากับผู้คนและสังคมที่แตกต่าง หลากหลายชาติพันธุ์เข้าไว้ด้วยกัน และดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างมีความสุข

ประเด็นโต้แย้งที่สำคัญของหนังสือเล่มนี้ มี 2 ประการ ประการแรก คือ การโต้แย้งกรอบ
คิดเรื่อง “ชุมชน (Community)” ในความหมายแบบสถิต ซึ่งผูกคนไว้กับอาณาบริเวณทางกายภาพ
ด้วยความหมายแบบแคบและลดทอน ดังตัวอย่างที่มักปรากฏในกฎหมายของรัฐชาติหนึ่ง ๆ ซึ่งผู้เขียน
เห็นว่า กรอบคิดดังกล่าวไม่เพียงพอที่จะนำมาใช้เพื่อทำความเข้าใจกับความจริงที่พบบกหน่วย
ทางสังคมซึ่งดำรงอยู่ในอุษาคเนย์ ซึ่งมีลักษณะเลื่อนไหลและหลากหลายได้ ประการที่สอง ผู้เขียน
โต้แย้งการเรียนรู้ที่กระทำผ่านกรอบคิดเรื่องโรงเรียนและการศึกษาในระบบ ที่มีลักษณะเป็นทางการ
หรือใช้แบบแผนที่แข็งกระด้าง ด้วยเนื้อหาวิชาที่ห่างไกลจากชีวิตจริงหรือปัญหาที่ร่ายล้อมตัวบุคคล
และสังคม ห่างไกลจากวัฒนธรรม ประสบการณ์และทักษะชีวิตของบุคคล โดยชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้
ที่ดีที่สุด คือ การเรียนรู้ที่เกิดจากการสร้างสมดุลระหว่างประสบการณ์และทักษะของบุคคล
และควรเป็นการเรียนรู้ที่นำพาบุคคลไปสู่เป้าหมายของชีวิตที่มีความสุข เป็นมนุษย์ที่มีเกียรติ
และมีคุณค่า ซึ่งการที่จะสร้างทักษะและความสามารถในการเรียนรู้ระดับลึกซึ้งในลักษณะดังกล่าวได้
ระบบการศึกษาต้องเปิดโอกาสให้บุคคลมีส่วนร่วมในการสถาปนาอำนาจของตนเอง เพื่อต่อรอง ชัดขึ้น
และท้าทายกับปัจจัยภายนอก เพื่อสร้างความแข็งแกร่งของสำนึกทางสังคม (Social Consciousness)
และสร้างโครงข่ายอำนาจของบุคคลและชุมชนขึ้น บนพื้นที่ซึ่งครอบคลุมทั้งพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่
ทางสังคม พื้นที่ทางวัฒนธรรม และพื้นที่ในจินตนาการ

การเชื่อมโยงของพื้นที่กับผู้คน

งานเขียนชิ้นแรก ๆ ของนักสังคมศาสตร์ ที่ชี้ให้เห็นการจำแนกพื้นที่โดยใช้กรอบคิด
ทางวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น งานของ Reynolds (1982) ซึ่งศึกษาเรื่องราวพุทธประวัติที่ปรากฏ
ในภาพจิตรกรรมฝาผนัง ที่พบว่า มีการเชื่อมโยงกาลและเทศะของพุทธศาสนาเข้ากับความเป็นพื้นถิ่น
โดยอาศัยเรื่องเล่าที่อยู่ในรูปของตำนาน หรือตะมาย (Thamaiang) ในภาษาพม่า เพื่อถ่ายทอด
ความเป็นชุมชนในลักษณะของความจริงทางจิตวิญญาณ ที่อาจไม่สอดคล้องกับความจริงที่ปรากฏ
และมองเห็นได้

งานเขียนของ Keyes (1975, pp. 71-89) ซึ่งทำการศึกษาอิทธิพลของความเชื่อที่มีต่อการสร้าง
ชุมชนภูมิลักษณะ (Community) โดยการเชื่อมโยงอำนาจของพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ 12 แห่งของชาวล้านนา

เข้ากับความสำเร็จเรื่องดวงชะตาของคนตามปีเกิดในรอบ 12 นักษัตร เพื่อระบุชุมชนที่ตั้งอยู่ทั้งในโลกมนุษย์ ซึ่งครอบคลุมบางส่วนในพม่า ลาว และภาคเหนือของไทย และบางส่วนที่อยู่ในโลกของจินตนาการบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบงานของ Alvarez (1995) ก็กล่าวถึง การแบ่งพื้นที่ตามลักษณะ สำคัญสองประการ ได้แก่ กลุ่ม “a-literalists” จำแนกตามภูมิรัฐศาสตร์ และการเมือง กับกลุ่ม “Literalist” ที่จำแนกโดยใช้ประเด็นเชิงนโยบาย การอพยพย้ายถิ่น สิ่งแวดล้อม การตั้งถิ่นฐาน แรงงาน และสุขภาพ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา มีการเสนอแนวคิดเรื่องการใช้วัฒนธรรม เพื่อขับเคลื่อน นโยบาย และเพื่อทำความเข้าใจกับ “ชุมชน” เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ ระหว่างวัฒนธรรมการเรียนรู้และการสถาปนาอำนาจของผู้คนในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งประเด็นการศึกษา ในลักษณะดังกล่าว ได้รับความสนใจจากนักสังคมศาสตร์ทั่วโลก โดยในกลุ่มแรก ๆ ได้แก่ กลุ่มที่ทำการศึกษาวัฒนธรรมบริเวณพรมแดนสเปน (Fox, 1991; Gupta & Ferguson, 1992; Behar, 1993; Martinez, 1994; Alvarez & Collier, 1994; Velez-Ibanez, 1996) ซึ่งผลการศึกษา ทำให้นักวิจัยต่างเห็นพ้องต้องกันว่า การละเลยมิติทางวัฒนธรรม อาทิ ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม มุมมองต่อตนเองของคนในท้องถิ่น เพศสภาพ วรรณกรรมและนาฏศิลป์ ทำให้ขาดความเข้าใจ ในพัฒนาการและการก่อเกิดย่านที่อยู่อาศัยของบุคคลรูปแบบใหม่ ๆ (Flores, 1995; Rosaldo, 1991)

ตั้งแต่ทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมาพบว่า การเคลื่อนย้ายทางสังคมของประชากร ในโลกเป็นไปอย่างรวดเร็ว การเกิดขึ้นของชุมชนที่มีสภาวะไร้พรมแดนรูปแบบใหม่ ๆ ปรากฏมากขึ้น เนื่องจากปัจจัยด้านสงคราม ความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง ตลอดจนเพื่อแสวงหาชีวิตที่ดีขึ้น แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะไม่ใช่ว่าปรากฏการณ์ใหม่ในอุษาคเนย์ แต่เงื่อนไขของโลกตั้งแต่ปลาย ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ก็นับว่ามีส่วนสำคัญที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับจุลภาค แตกต่างไปจากในอดีต ทั้งในด้านผลกระทบ อัตรา และอาณาบริเวณที่มีปริมาตรกว้างขวางมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การดำรงอยู่และการขยายอาณาบริเวณของ “ชุมชน” ในลักษณะและรูปแบบใหม่ ๆ ยัง ส่งผลกระทบต่อโครงข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คน ระบบเศรษฐกิจ วิธีการผลิต การสื่อสาร นอกจากนี้ ยังพบปัญหาการปรับตัวไม่ทันของรัฐ ที่มีโครงสร้างเทอะทะและทำงานด้วย กลไกทางกฎหมายเป็นสำคัญ ดังพบจากการที่รัฐได้ถูกท้าทายโดยศูนย์กลางของอำนาจใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น ตลอดเวลา จนถึงปัจจุบัน ก็ยังพบว่าปฏิบัติการทางอำนาจระหว่างรัฐต่อผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ที่มีสภาพพรมแดนมีความซับซ้อน และรัฐต้องประสบปัญหาด้านการจัดการเพิ่มมากขึ้น

“ชุมชน” ที่เกิดขึ้นจากการเชื่อมต่อกันของผู้คนในลักษณะพหุวัฒนธรรม และไม่ได้ถูกกำหนดหรือควบคุมโดยอำนาจของรัฐ ที่มักมีศูนย์กลางของอำนาจซึ่งอยู่ห่างไกลออกไป จึงเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่วางอยู่บนพื้นฐานของระบบความสัมพันธ์ชุดใหม่ ซึ่งบุคคลในชุมชนนั้น ๆ พัฒนาขึ้น บนพื้นที่ซึ่งมีความซับซ้อน และระบบความสัมพันธ์ที่ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวภายใต้กรอบคิดแบบรัฐเอกราช ปรากฏการณ์ทางสังคมแบบนี้ จึงกลายเป็นความยากลำบากของรัฐ ที่ยังมีกรอบคิดการพัฒนาแบบจารีต ที่พยายามควบคุมจัดการด้วยมาตรการและกลไกแบบเดิม เนื่องจาก “ชุมชน” ที่เกิดขึ้นในลักษณะนี้ ถูกขับเคลื่อนผ่านความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม และการเคลื่อนย้ายทางสังคมของผู้คนที่อาศัยอยู่ใน “ชุมชน” ซึ่งในกระบวนการเดินทางและการเคลื่อนย้ายแต่ละครั้ง ล้วนสร้างการเรียนรู้ ทักษะชีวิตและประสบการณ์ใหม่ ๆ ขึ้นเสมอ จนทำให้ยิ่งนานวัน รูปแบบของชุมชนก็ยิ่งมีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น และการปะทะประสานระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือระหว่างความเป็นพื้นที่กับความเป็นโลก และระหว่างรัฐกับความเป็นชุมชน ได้เชื่อมต่อกัน จนก่อให้เกิดผลกระทบที่ขยายวงกว้างขวางและรุนแรงมากขึ้น ดังพบตัวอย่าง ของการเคลื่อนย้ายทางสังคมของแรงงานข้ามชาติ และแรงงานทาสในปัจจุบัน

ปรากฏการณ์ดังกล่าว ตอกย้ำถึงข้อจำกัดของกระบวนทัศน์แบบปฏิฐานนิยม (Positivism Paradigm) ว่าไม่เพียงพอที่จะนำมาใช้ในการทำความเข้าใจหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และมีความจำเป็นในการปรับรื้อกระบวนทัศน์เพื่อสร้างกรอบคิดใหม่ (Re-conceptualization) เพื่อให้การศึกษา “ชุมชน” ในยุคสมัยสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น อาทิ กระบวนทัศน์พหุศาสตร์ (Transdisciplinary Paradigm) ซึ่งให้ความสำคัญกับการบูรณาการศาสตร์มากกว่าสองศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจกับความหลากหลายทั้งด้านเชื้อชาติ วัฒนธรรม และปัญหาของผู้คน หรือการศึกษาวิจัยในประเด็นด้านวัฒนธรรม ที่ปรากฏในงานเขียนหลายชิ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 มาแล้ว อาทิ งานของ Anzaldua (1987) ซึ่งศึกษากระบวนการทางสังคมที่ก่อกำเนิดชุมชน การสร้างพรมแดนทางสังคมและพรมแดนทางความคิด ในรูปของ “พรมแดนอุปมาอุปไมย (Borderland Metaphors)” ที่เกิดจากการปะทะประสานกันทางวัฒนธรรมของคนต่างเชื้อชาติ และงานของ Staudt (1998) ที่พบว่า มีชุมชนจำนวนหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการค้าและอิทธิพลของบางกลุ่มบางพวก

ในปลายช่วงแรกของศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมาพบว่า การศึกษาเรื่องการก่อตั้งถิ่นฐาน ในยุคสมัย ได้ลดการให้ความสำคัญกับกรอบคิดเรื่องอำนาจรัฐหรือหรือภูมิรัฐศาสตร์สมัยใหม่

ลงตามลำดับ ตัวอย่างเช่น งานศึกษาของนักวิชาการตะวันตกที่เข้ามาศึกษาพื้นที่พรมแดนตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ซึ่งบรรจบกับพื้นที่ทางตอนเหนือของพม่าและอินเดีย โดยพบว่า ความเป็น “ซุนนุมน” ในพื้นที่ดังกล่าว มีลักษณะที่ไม่มีพรมแดนตายตัวตามที่ปรากฏในแผนที่ แต่มีลักษณะเป็น “ซุนนุมน” ซึ่งมีพรมแดนที่เคลื่อนไหวและยืดหยุ่น ตามความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมแบบโครงสร้างหลวม และไม่เป็นทางการ ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ดังนั้น “ซุนนุมน” ในความหมายใหม่นี้ จึงไม่ได้ยึดติดอยู่กับกรอบแนวคิดเรื่องอำนาจรัฐแบบเดิมอีกต่อไป (Wijeyewardene, 1990)

ในศตวรรษที่ 21 มนุษย์ในอุษาคเนย์ยังคงสร้างและขยายพื้นที่ของ “ซุนนุมน” ผ่านกลไก วัฒนธรรมและการเคลื่อนย้ายทางสังคม การขยายอาณาบริเวณของ “ซุนนุมน” ในมิติใหม่เกิดขึ้นตลอดเวลา ผ่านการเรียนรู้ การต่อรองและการปรับตัว จนทำให้การให้ความหมายและการกำหนดขอบเขตของ “ซุนนุมน” ในฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคมแบบใหม่ ไม่ได้เกิดขึ้นจากการลากเส้นตามปรากฏทางธรรมชาติหรือตามจักรวาลวิทยาแบบไตรภูมิ เช่นที่นักสังคมศาสตร์ในอดีตเคยเข้าใจ แต่ “ซุนนุมน” ในความหมายใหม่นี้ เป็นประดิษฐกรรมทางวัฒนธรรม ที่บุคคลเรียนรู้และสร้างเพื่อขยายทางเลือกในการสถาปนาอำนาจของตนและกลุ่มขึ้นบนพื้นที่ใหม่ เพื่อสร้างโอกาสในการมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การตีความในลักษณะที่เป็นนามธรรมและหลากหลายในความเป็นพื้นที่ถิ่นและความจริงทางจิตวิญญาณที่อาจไม่ปรากฏในโลกที่มองเห็นตามลักษณะทางกายภาพ ทำให้ “ซุนนุมน” ก้าวพ้นแนวคิดเรื่องการปักปันขีดเส้นพรมแดน ตามแบบตะวันตกซึ่งถูกครอบงำโดยกรอบคิดแบบรัฐชาติแบบสมัยใหม่นิยม ซึ่งมีบริบททางวัฒนธรรมแตกต่างจากคนและสังคมในภูมิภาคอุษาคเนย์ทั้งในมิติของความหมาย โลกทัศน์ ความเข้าใจในความเป็นพื้นที่ถิ่น และมนทัศน์เรื่องวัฒนธรรม (Solomon, 1970)

นอกจากนี้ แนวคิดการสถาปนาขอบเขตเชิงพื้นที่ให้เป็นสถาบัน การใช้พรมแดนทางการเมือง ในความหมายเดิมที่แท้จริงและแฝงเร้นไว้ด้วยกรอบคิดเรื่องการควบคุมอย่างเคร่งครัด เพื่อบ่งชี้อำนาจอธิปไตยของรัฐตามกรอบคิดเรื่องชาตินิยมยังถูกท้าทาย ว่าเป็นเรื่องที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทางสังคม และไม่สามารถนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์การขยายอาณาบริเวณของ “ซุนนุมน” ในลักษณะพรมแดนได้ หลักฐานที่สนับสนุนฐานคิดดังกล่าว ถูกค้นพบดังปรากฏอยู่ในบทต่อ ๆ ไปของหนังสือเล่มนี้ ได้แก่ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่อยู่ในรูปของการเดินทางของชาวมอญจากถิ่นฐานบ้านเกิดเพื่อแสวงหาชีวิตที่ดีกว่า การอพยพเคลื่อนย้ายทางสังคม

ขนานใหญ่เพื่อลี้ภัยสงคราม และการเดินทางข้ามพรมแดนเพื่อหลีกเลี่ยงความรุนแรงจากการถูกทารุณของชาวซีเรียและชาวโรฮิงจา

ชุมชนชนมอญในอุษาคเนย์ ซึ่งผู้เขียนนำมาใช้เป็นกรณีตัวอย่างในหนังสือเล่มนี้ จึงสะท้อนให้เห็นถึงเงื่อนไขของการขยายพรมแดนและการเชื่อมต่อของผู้คนที่อาศัยอยู่ใน “ชุมชนชน” โดยมีระบบภูมินิเวศ ลักษณะทางวัฒนธรรม และการแบ่งปันผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น ๆ เป็นกลไกที่สำคัญ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น จึงอาจรวมถึง การปะทะ การประสาน การต่อรองและการขัดแย้ง เพื่อตกลงหรือแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างเจ้าอาณานิคม ในช่วงศตวรรษที่ 19-20 เพื่อกำหนดรูปแบบการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนและพรมแดนภูมินิเวศ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและอำนาจของระบบความสัมพันธ์ที่เกาะเกี่ยวกันของชาวมอญ หรือการเจรจา ต่อบริเวณของชาวมอญที่อาศัยอยู่ในชุมชนชนมอญเอง (Leach, 1960)

แนวคิดสมัยใหม่นิยมแบบตะวันตกในเรื่อง “ชุมชนชน” เป็นแนวคิดที่มีฐานคติและโลกทัศน์ที่แตกต่างจากโลกตะวันออกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในอุษาคเนย์ ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนจึงเลือกใช้กรณีศึกษาชุมชนชนมอญ เพื่อสนับสนุนแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งนี้ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ข้อจำกัดของกรอบคิดแบบแข็งกระด้างของรัฐ อาทิ กฎหมาย การกำหนดจุดผ่านแดน และการจัดตั้งพื้นที่พักพิงชั่วคราว และเพื่อชี้ให้เห็นว่า ความไม่รู้หรือความไม่ตระหนักในความซับซ้อนและพลังอำนาจของวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางมานุษยภูมิศาสตร์ธรรมชาติ (Natural Anthropogeographical Environment) ความล้มเหลว และการไม่สามารถจัดการกับสภาพของ “ชุมชนชน” พ้นพรมแดนของรัฐ ล้วนสืบเนื่องมาจาก ความไม่รู้ ไม่เข้าใจ และการเพิกเฉยต่ออำนาจของวัฒนธรรมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ต้องอาศัยการศึกษาวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่กระทำอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังต้องการชี้ให้เห็นถึง ข้อจำกัดของการออกแบบนโยบายการพัฒนาของรัฐ ที่วางอยู่บนกรอบคิดแบบอาณานิคมอันกว้างใหญ่ ที่ประกอบไปด้วยผู้อยู่อาศัยเพียงเชื้อชาติเดียว ความเชื่อเดียว และวัฒนธรรมเดียวในลักษณะสเถียร ว่าเป็นสิ่งที่ห่างไกลจากความจริงของความเป็น “ชุมชนชน (Assemblage)” ที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์แบบ “พันธุ์ทาง” ซึ่งประกอบด้วยผู้คนร้อยพ่อพันแม่อาศัยอยู่ร่วมกัน การดำรงอยู่ของ “ชุมชนชน” จึงครอบคลุมมิติทางกายภาพ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งถูกประกอบขึ้นด้วยความหมายเชิงจินตภาพและสัญลักษณ์ที่เคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับดำรงอยู่และเสื่อมสลายไปของชุมชนชน การบ่มเพาะ

ความรู้สึกรักหรือไม่รัก ศรัทธาหรือหมดศรัทธา มีและหมดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ต้องการและไม่ต้องการมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา ต้องการอาศัยอยู่หรือผลหนี้ไปอาศัยหรือก่อตั้ง “ชุมชน” ใหม่ที่มีความสุขสงบมากกว่า “ชุมชน” เดิมจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

ความคล้ายคลึงกันประการหนึ่งของรัฐโบราณและรัฐร่วมสมัย คือ การถูกกำหนดสร้างขึ้นหรือดำรงอยู่ ด้วยผู้คนจำนวนมากมายหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเกิดความตระหนักในความจำเป็นของการมาอาศัยอยู่ร่วมกัน แบ่งปันคุณค่า ร่วมกันสร้างบรรทัดฐานและระบบเศรษฐกิจที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต และความต้องการของคนในชุมชน ตามการเลื่อนไหลของระบบความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ที่บุคคลในฐานะที่เป็นสมาชิกใน “ชุมชน” ต้องปรับตัวตามบริบทสังคม เวลาและพื้นที่

ประเทศไทย เป็นประเทศสมาชิกของประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC) และเป็นส่วนหนึ่งของอุษาคเนย์ นอกจากข้อจำกัดด้านความรู้และการขาดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านแล้ว ยังพบข้อจำกัดเชิงนโยบายของรัฐไทย ที่หมกมุ่นครุ่นคิดอยู่กับกรอบการพัฒนาที่ยึดโยงอยู่กับความเป็นรัฐเอกภาพและชาตินิยมสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้ประเด็นการศึกษาวิจัยด้านสังคมวัฒนธรรมมีความจำเป็น

โดยสรุป หนังสือเล่มนี้ต้องการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการทำความเข้าใจกับ “ชุมชน” ในฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคม ซึ่งก่อกำเนิดขึ้นจากปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม การเรียนรู้ และการสร้างเสริมอำนาจของผู้คน ที่กระทำผ่านกระบวนการสถาปนาถิ่นฐานที่อยู่อาศัยในลักษณะพันธมแดน ผู้เขียนใช้กรณีศึกษาของ “ชุมชนมอญ (Mon Assemblage)” เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงพลังอำนาจของผู้คนและความเกาะเกี่ยวกันผ่านกลไกทางวัฒนธรรม เมื่อต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติตลอดพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ทั้งสงคราม การสูญสิ้นความเป็นชาติ การถูกทำให้เป็นทาส และการต้องเผชิญกับการล่าอาณานิคมในรูปแบบใหม่ในโลกทุนนิยมโลกาภิวัตน์

วิธีวิทยา

หนังสือเล่มนี้เรียบเรียงขึ้นจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมวิทยาการพัฒนา และการสังเคราะห์ผลงานวิจัยที่ใช้การศึกษาแบบ Meta Research เพื่อศึกษาความจริง ที่ชาวมอญ¹ และชาวไทยรามัญ² ประดิษฐ์สร้างขึ้นใน “ชุมชนมอญ” โดยผูกโยงไว้กับเงื่อนไขเรื่องเวลา สถานที่ โลกทัศน์และบริบทที่ห้อมล้อม อำนาจและการเรียนรู้ ทั้งในส่วนของอำนาจที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ซึ่งยึดโยงไว้กับความจริงเหนือธรรมชาติ (Metaphysical Truth) โดยใช้ญาณวิทยาแบบบูรณาการ (Integral Epistemology) อำนาจภายในของบุคคลและกลุ่ม (The Interior) เช่น ระบบคุณค่า โลก จักรวาล และอำนาจภายนอก (The Exterior) เช่น ระบบทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ที่พันพรมแดนจะถูกสืบค้นและเปิดเผย

การทำความเข้าใจกับ “ชุมชนมอญ (Assemblage)” ในหนังสือเล่มนี้ เกิดจากการบูรณาการ ความรู้ 3 รูปแบบ รูปแบบแรก ประกอบด้วย ความรู้ที่เป็นศาสตร์การวิเคราะห์เชิงประจักษ์ (Empirical-analytical Science) เพื่อสะท้อนการปฏิบัติรูปแบบต่าง ๆ ที่ดำเนินอยู่ใน “ชุมชนมอญ” ทั้งในด้านเทคนิค ประสบการณ์ และการแสดงออกต่าง ๆ รูปแบบที่สอง ได้แก่ ความรู้ที่มีลักษณะของการตีความเชิง ประวัติศาสตร์ (Historical-hermeneutics Science) ตามการรับรู้ของชาวมอญและชาวไทยรามัญ ซึ่งเชื่อมโยงวัฒนธรรม โดยเฉพาะในส่วนของภาษาและการปฏิบัติ ในรูปแบบต่าง ๆ เข้ากับพัฒนาการ และความเป็นมาของคนในชุมชนมอญ และรูปแบบสุดท้าย ได้แก่ ความรู้เชิงวิพากษ์ (Critically Oriented Science) เพื่อเชื่อมโยงความเข้าใจเรื่องอำนาจ (Habermas, 1987) เข้ากับการเรียนรู้ ตามกรอบคิด ของทฤษฎีการเลื่อนไหล (Flow Theory) ของ Csikszentmihalyi (2013; 2014) ผ่านมิติของพื้นที่ ในความหมายใหม่ ๆ ที่เป็นอิสระจากกรอบคิดเรื่องพื้นที่ การเรียนรู้ และวัฒนธรรมแบบจารีต

การทำความเข้าใจกับชาวมอญ ความเป็นมอญ และชุมชนมอญ ในหนังสือเล่มนี้ กระทำ ผ่านมุมมองด้านวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมสร้างสรรค์และวัฒนธรรมเชิงทำลาย โดยผสมผสาน ความรู้และเทคนิคทางสังคมศาสตร์ที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นด้านการเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม พื้นที่ กับอำนาจ โดยผู้เขียนประยุกต์การวิเคราะห์

¹ หมายถึง บุคคลที่มีบิดาและมารดาเป็นมอญ เกิดและเติบโตในสังคมที่ดำเนินตามกรอบคิดของวัฒนธรรมมอญ พุดและสื่อสารด้วยภาษามอญ

² หมายถึง บุคคลที่มีบิดาหรือมารดาข้างหนึ่งเป็นมอญ เกิดและเติบโตในสังคมต่างวัฒนธรรม แต่ยังคง “ความเป็นมอญ” ทั้งในมิติของวิถีวัฒนธรรม อาทิ การแต่งกาย การสื่อสาร การบริโภคอาหาร และสัญลักษณ์วัฒนธรรม อาทิ การมีความคิด และความเชื่อเรื่องผีมอญ

เชิงประจักษ์และความรู้เชิงกฎตรรกะ (Nomo-logical Knowledge) จากทฤษฎีการกระทำเชิงการสื่อสาร (The Theory of Communicative Action) และแนวคิดทฤษฎีการเลื่อนไหล (Flow Theory)³

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังใช้รูปแบบของการวิเคราะห์การกระทำเพื่อสร้างเงื่อนไขและออกแบบ สมมุติฐานเชิงประจักษ์ เพื่อการอนุมานเชิงนิรนัย มีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สังเกต และการประชุมกลุ่มสนทนาร่วมกับผู้ให้ข้อมูลในชุมชนชนทั้งในไทยและรัฐมอญ ในขณะเดียวกัน ก็อาศัยการตีความเชิงประวัติศาสตร์โดยลุ่มชาวมอญ ร่วมกับปราชญ์ และผู้นำของชุมชนมอญ เพื่อทำความเข้าใจกับความหมายของวัฒนธรรม ที่ถูกกระทำผ่านเรื่องเล่า มุขปาฐะ วิถีชีวิต และภูมิปัญญา ของชาวมอญ โดยนำหลัก “การทำความเข้าใจร่วมกัน” ของ Habermas (1987) มาใช้ ร่วมกับเทคนิค การตีความหมายหลายแบบ เพื่อค้นหากลไกเชิงสาเหตุ โดยมุ่งเน้นด้านการสื่อสารผ่านภาษา ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษาสัญลักษณ์ ก่อนสรุป อภิปรายผลในแต่ละประเด็นหลักและเรียบเรียงขึ้นเป็น หนังสือเล่มนี้

มอญกับการเดินทาง

การเดินทางและการอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คน ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออุษาคเนย์ เป็นเรื่องปกติ เกิดขึ้นมานานแล้ว และเกิดขึ้นตลอดเวลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีสราภาพ ของผู้คนเหนือดินแดนบริเวณนี้ จึงเกิดขึ้นทั้งในรูปของอำนาจที่กระทำกับชีวิตและร่างกายของตัวเอง อำนาจที่ผู้คนกระทำระหว่างกัน เช่น สงคราม การกดขี่ครอบงำ การแย่งชิงและการแบ่งปันทรัพยากร ไปจนถึงอำนาจที่ผู้คนในอุษาคเนย์กระทำต่อพื้นที่ทางกายภาพ เช่น การก่อตั้งบ้านเรือน การเกษตร กรรม ตลอดจนอำนาจที่กระทำในพื้นที่ทางวัฒนธรรมทั้งที่สร้างสรรค์และทำลายล้าง เช่น ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม การค้ามนุษย์และทาส

มอญ จึงไม่มีมอญเดียว แต่เป็นมอญที่มีความแตกต่าง ทั้งพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของมอญที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพม่า (Bama, Burma, Myanmar) มอญ ที่อาศัยอยู่ร่วมกันกับชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้แก่ ไทใหญ่ กะเหรี่ยง อาระกันหรือยะไข่ จีน กะฉิ่น อินเดีย จีน กะยา ในดินแดนที่เป็นประเทศพม่าหรือสาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่าในปัจจุบัน มายาวนานกว่า

³ แนวคิดด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เหมาะสม ท้าทายและสอดคล้องกับ ระดับของทักษะที่บุคคลมีอยู่ เพื่อสร้างพฤติกรรมจดจ่อในการเรียนรู้กิจกรรมนั้น ๆ จนเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้ง เนื่องจาก เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงทักษะ ความท้าทาย และงานหรือกิจกรรมที่บุคคลสนใจ

3,000 ปี มอญที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ยึดโยงอยู่กับการเคลื่อนย้ายทางสังคม และการต่อสู้เพื่ออิสรภาพในรูปแบบต่าง ๆ และมอญในพื้นที่ทางสังคมอื่นๆหลังการอพยพโยกย้าย การขยายดินแดน และการก่อตั้งถิ่นฐานใหม่ ๆ ที่ห่างไกลออกไปจากบ้านเกิดเมืองนอน

คำถามว่า กลไกทางวัฒนธรรม เจื้อนไขและในลักษณะใด ที่ทำให้มอญสามารถนำวัฒนธรรมมาใช้ในการเรียนรู้ และการสร้างระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อสถาปนา เชื่อมต่อ และรื้อสร้างอาณาเขตทางสังคมใหม่ ๆ ได้ โดยไม่มีเจื้อนไขเรื่องพรมแดนเป็นอุปสรรคจึงเป็นประเด็นคำถามที่มีความสำคัญ

แม้ว่าดินแดนอุษาคเนย์จะมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ แต่การที่มอญมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ที่วางอยู่บนความขัดแย้งกับกลุ่มชาติพันธุ์พม่า ทำให้มอญได้รับผลกระทบอย่างมากจากสถานะสงครามและความขัดแย้งทางการเมืองและการปกครอง การอพยพเคลื่อนย้ายทางสังคม การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัย ทั้งในรูปของการเคลื่อนย้ายภายในรัฐ และการอพยพเคลื่อนย้ายเข้าป่าอาศัยอยู่ในอาณาเขตของรัฐอื่น ๆ หรือในสังคมของชาติพันธุ์อื่นที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม เช่น สยามหรือประเทศไทยในปัจจุบัน จึงเป็นกรณีศึกษาที่สะท้อนคุณลักษณะพิเศษของ “ชุมชนมอญ”

ผู้เขียนตระหนักถึงความสำคัญของการมีความรู้ความเข้าใจ ในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งต่อมอญในพม่าและในไทย ตลอดจนความแตกต่างของปรากฏการณ์ทางสังคมและการเมืองของ “ชุมชนมอญ” ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีคิด และการถอดรหัสทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้ของมอญ เนื่องจากมอญเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทั้งในระดับราชสำนักและระดับท้องถิ่น ตั้งแต่สมัยอยุธยา ยุคสยามและประเทศไทยในปัจจุบัน และมอญเป็นทั้งพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดพอ ๆ กับเป็นผู้ปฏิบัติพิธีกรรมด้านอำนาจเหนือธรรมชาติอย่างจริงจัง ทั้งรำผี เลี้ยงผี และไหวผีความสามารถในการสร้างความเชื่อมต่อและสถาปนา “ชุมชนมอญ” แม้จะอยู่ในสถานะของบุคคลไร้รัฐ และความไร้ชาติ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ

โครงสร้างของหนังสือ

หนังสือเล่มนี้ ใช้วิธีการสังเคราะห์และเรียบเรียงขึ้นจากกรอบคิดทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) โดยการพิจารณาประเภท (Category) ตามทัศนะของคนใน (Insider) เพื่อวิเคราะห์มิติของบทบาทและอำนาจของวัฒนธรรมมอญที่เกิดขึ้นใน “ชุมชนมอญ (Mon Assemblage)”

ที่กระทำผ่านภาษาและภูมิปัญญาแขนงต่าง ๆ อาทิ ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือดั้งเดิม วรรณกรรม
กีฬาภูมิปัญญา แนวทางปฏิบัติการสังคม ประเพณี พิธีกรรม ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ และจักรวาล

ผู้เขียนจำแนกการนำเสนอออกเป็น 6 บท บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย
จากชุมชน (Community) ไปสู่ความเป็น “ชุมชน (Assemblage)” พัฒนาการทางสังคม และการประกอบ
สร้างชุมชน ผ่านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ การเคลื่อนย้าย และการก่อตั้งชุมชนมอญ
ในเงื่อนไขต่าง ๆ บทที่ 2 กล่าวถึง ถิ่นฐานบ้านเกิด ของชาวมอญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บทที่ 3
กล่าวถึง ชีวิตในดินแดนใหม่ ประกอบด้วย วิถีชีวิตทางสังคม ระบบความสัมพันธ์ใหม่ ภายใต้กรอบคิด
หลัก 3 ประการ คือ อำนาจ พื้นที่ และเวลา บทที่ 4 สภาพทั่วไปในชุมชนมอญ ประกอบด้วย
การถอดรหัสวัฒนธรรมมอญ การคัดสรร (Select) การประกอบสร้าง (Compost) การกำหนดช่วงชั้น
(Stratification) และการสถาปนาอาณาเขต (Territorialization) บทที่ 5 กล่าวถึง การเคลื่อนย้ายทาง
สังคม นวัตกรรมสังคม และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชนมอญ และการประกอบสร้างชุมชนมอญ
จากมุมมองด้านชีวิตทางสังคม การสร้างและรื้อพื้นที่แห่งอัตลักษณ์ในสภาวะผันแปรแดน
โดยใช้กรณีศึกษา มอญบางกระดี่ หมู่ 2 หมู่ 8 และหมู่ 9 แขวงแสนคำ เขตบางขุนเทียน
จังหวัดกรุงเทพมหานคร กับมอญกอปะเนาะในรัฐมอญ ประเทศพม่า และบทที่ 6 บทส่งท้าย
ประกอบด้วย การอภิปรายผล บทสรุป และข้อสังเกตเพื่อนำไปสู่ประเด็นการถกเถียงในประเด็น
ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Alvarez, R. & Collier, G. (1994). The Long Haul in Mexican Trucking: Traversing the Borderlands of the North and South. *American Ethnologist*. 21(3), 607-627.
- Alvarez, R. (1995). The Mexican-US Border: The Making of an Anthropology of Borderlands. *Annual Review of Anthropology*. 24(1995), 447-470.
- Anzaldúa, G. (1987). *Borderlands, La Frontera: The New Mestiza*. San Francisco: Spinsters Aunt Lute.
- Behar, C. (1993). Patrolling Borders: Hybrids, Hierarchies and the Challenge of Mestizaje. *Political Research Quarterly*. 57(4), 595-607.
- Csikszentmihályi, M. (1990). *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York: Harper & Row.
- Csikszentmihályi, M. (2013). *Flow: the psychology of happiness*. London, UK: Random House.
- Csikszentmihályi, M. (2014). Learning, “flow”, and happiness. In *Applications of flow in human development and education* (pp. 153-172). Dordrecht: Springer.
- Flores, R. (1995). Private Vision, Public Culture: The Making of the Alamo. *Culture Anthropology*. 10(1), 99-155.
- Fox, R. (1991). *Recapturing Anthropology*. Santa Fe: School of American Research.
- Gupta, A. & Ferguson, J. (Eds.). (1992). Beyond ‘Culture’: Space, Identity, and Politics of Difference. *Cultural Anthropology*. 7(1), 6-23.
- Habermas, J. (1987). *Knowledge and Human Interests* (2nd ed.). Cambridge: Polity.
- Keyes, F. C. (1975). Buddhist Pilgrimage Centers and the Twelve-Year Cycle: Northern Thai Moral Orders in Space and Time. *History of Religions*. 15(1), 71-89.
- Leach, E. (1960). The Frontiers of “Burma”. *Comparative Studies in Society and History*. 3(1), 49-68.
- Martinez, O. J. (1994). *Border People: Life and Society in the U.S.-Mexico Borderlands*. Tucson: University of Arizona Press.

- Reynolds, F. E. (1982). *Three Worlds According to King Ruang: A Thai Buddhist Cosmology*. California: Center for South and Southeast Asian Studies, University of California.
- Rosaldo, R. (1991). Fables of the Fallen Guy. In Calderson, H. & Saldivar, J. D. (Eds.). *Criticism in the Borderlands: Studies in Chicano literature, Culture and Ideology*. Durham: Duke University Press.
- Solomon, R. L. (1970). Boundary Concepts and Practices in Southeast Asia. *World Politics*. 23, 1-23.
- Staudt, K. (1998). *Free Trade? Informal Economics at the U.S.-Mexico Border*. Philadelphia: Temple University Press.
- Velez-Ibanez, C. (1996). *Border Visions of One World: An Anthropology of U.S. Mexicans of the Southwest*. Tucson: University of Arizona Press.
- Wijeyewardene, G. (Ed.). (1990). *Ethnic Group across National Boundaries in Mainland Southeast Asia*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

ບຸກຄີ 1

ບຸກຄີ

ในปัจจุบัน นักสังคมศาสตร์ได้ตั้งคำถามกับความรู้ความเข้าใจในความหมาย และคุณลักษณะของ “ชุมชน (Community)” ว่าสอดคล้องหรือไม่อย่างไร กับสภาพความเป็นจริง ในโลกยุคทุนนิยมโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของความเป็น ชุมชน ที่มุ่งเน้นองค์ประกอบทางกายภาพ และปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ละเลยมิติทางสังคม และวัฒนธรรม ข้อสงสัยที่สำคัญประการหนึ่งได้แก่ “ชุมชน” ในศตวรรษที่ 21 ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก แล้ว ทั้งโครงสร้างและองค์ประกอบ และมีความหลากหลายเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นหน่วยทางสังคม ที่ประกอบด้วยผู้อยู่อาศัยที่แตกต่างหลากหลาย อาศัยหรือมีความสัมพันธ์กันในลักษณะ ซึ่งมีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น ทั้งในด้านสังคมวัฒนธรรม ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ระบบความสัมพันธ์ ความเชื่อ เป้าหมาย และวิถีการดำเนินชีวิต

ข้อเสนอของการศึกษา “ชุมชน” ในความหมายใหม่ จึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์ “ชุมชน” ใน ฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคมที่มีความซับซ้อนและเลื่อนไหล นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับกลไก ทางสังคมและกิจกรรมทางวัฒนธรรมจำนวนมาก ที่ร้อยรัดผู้คนที่แตกต่างกันหลากหลายเข้าไว้ด้วยกัน โดยมีฐานคิดว่า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใน “ชุมชน” เหล่านี้ ล้วนส่งผลต่อการบ่มเพาะคุณลักษณะ ของผู้อยู่อาศัย ประสบการณ์และความรับรู้ของบุคคลทั้งต่อตัวเอง ต่อโลกและต่อจักรวาล การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดในชุมชน จึงมีอิทธิพลต่อความตระหนักในพลังอำนาจ ความเกาะเกี่ยว ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน และการดำรงอยู่ของความเป็น “ชุมชน” นั้น ๆ (Payne & Askeland, 2008, p. 202)

Habermas (1993) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน เสนอว่า “ชุมชน” เกิดขึ้นจากผลรวม ของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ที่ครั้งหนึ่งอาจอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจาย แต่ต่อมาได้รวมตัวกัน เพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ ความปรารถนา และความจำเป็นในการดำรงชีวิตบางประการ ความเป็นชุมชนและการเป็นสมาชิกในชุมชน จึงมีคุณค่าและมีความสำคัญ เนื่องจากชุมชนเกิด และดำรงอยู่ผ่านการปัจเจกสัมพันธ์กัน “ชุมชน” ตามนัยนี้จึงเป็นโลกทางสังคม หรือพื้นที่ซึ่งปัจเจก บุคคลมาพบปะพูดคุย อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างเป็นธรรมชาติและมีอิสระ

“ชุมชน (Community)” ในความหมายแบบแคบ หมายความว่า “การเป็นหน่วยทาง สังคมที่มี หมู่ชนหรือกลุ่มคน ที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 385)” หรือหมายความว่า “กลุ่มบุคคล หลาย ๆ กลุ่มมารวมกัน อยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับอันเดียวกัน มีการสังสรรค์

มีความสนใจร่วมกัน มีผลประโยชน์และมีพฤติกรรมที่คล้าย ๆ กัน ตลอดจนมีวัฒนธรรมร่วมกัน (Warren, 1975)

อย่างไรก็ตาม นักสังคมศาสตร์จำนวนมากตั้งข้อสังเกตว่า “ชุมชน” ในความหมายแคบ คงไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ที่มีความซับซ้อน เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และมีลักษณะของการสถาปนาอาณาเขตใหม่ และขยายอาณาเขตเดิม ให้กว้างขวางขึ้นจนมีสภาพพรมแดน

ชุมชน: ความหมายในโลกไร้พรมแดน

“ชุมชน (Assemblage)” ที่ผู้เขียนกล่าวถึงในหนังสือเล่มนี้ หมายความว่า การรวมกันของความแตกต่างหลากหลาย ทั้งในส่วนของผู้อยู่อาศัย คุณลักษณะของพื้นที่ทั้งทางกายภาพ สังคม วัฒนธรรม รูปแบบการสื่อสาร และวัตถุวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ ล้วนมีส่วนสำคัญต่อการเรียนรู้ ทั้งในด้านการสะท้อนคิด การให้ความหมาย การสถาปนาอำนาจเหนืออาณาเขตที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ การให้คุณค่า ระบบความสัมพันธ์ และการประกอบสร้างความรู้สึกร่วม (Sense of Public) ของผู้คนที่อยู่ภายในชุมชนนั้น (Deleuze & Guattari, 1993)

Deleuze & Guattari (1993) เสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา “ชุมชน” ที่น่าสนใจว่า การวิเคราะห์สังคมที่มีความซับซ้อน ควรให้ความสำคัญกับการเลื่อนไหล (Fluidity) การแลกเปลี่ยน (Exchangeability) การทำหน้าที่ซึ่งหลายหลาก (Multiple Functionalities) และความสัมพันธ์ของภายนอก (Relations of Exteriority) ดังนั้น “ชุมชน (Assemblage)” ที่ปรากฏในทฤษฎีชุมชน (Assemblage Theory) ตามทัศนะของ Deleuze & Guattari จึงเกิดขึ้นจากการจัดรูปโดยกระบวนการสำคัญ 3 ประการคือ การถอดรหัส (Coding) การแบ่งออกเป็นชั้น ๆ (Stratification) และการสถาปนาอาณาเขต (Territorialization)

ประการแรก การถอดรหัส (Coding) หมายถึง การจัดลำดับ โดยการคัดสรร (Select) การสร้าง (Compose) และการสถาปนาอาณาเขตจนมีความสมบูรณ์ (Complete a Territory) ประการที่สอง ได้แก่ การจำแนกออกเป็นชั้น ๆ เป็นการประกอบสร้างส่วนต่าง ๆ ขององค์ภาพ ที่มีลักษณะเป็นช่วงชั้น (Stratification) ซึ่งกระทำโดยการรวมสิ่งที่มีลักษณะหรือส่วนประกอบที่ต่างกันไปเข้าไว้ด้วยกัน โดยแยกส่วนอื่นออกไป และมีหัวหน้ากลุ่มปกครองโดยใช้การจัดลำดับชั้น (Hierarchical Bodies) และประการสุดท้าย ได้แก่ การสถาปนาอาณาเขตเพื่อสร้างชุมชน

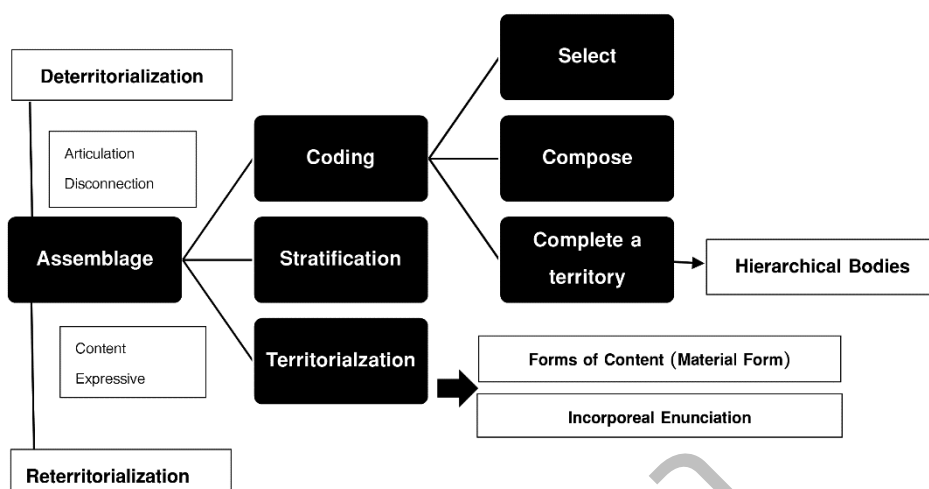
(Territorialization) ซึ่งกระทำได้สองลักษณะ ลักษณะแรก ได้แก่ การสร้างอาณาเขตจากแบบของสาร (Forms of Content) หรือแบบของวัสดุ (Material Form) อาทิ มนุษย์ วัตถุสิ่งของต่าง ๆ การกระทำ (Action) และการตอบสนอง (Reaction) กับลักษณะที่สอง ได้แก่ การสร้างอาณาเขตจากแบบของความรู้สึก (Forms of Expression) ได้แก่ การส่งเสียงที่ไม่เกี่ยวข้องกับร่างกายมนุษย์ออกมาอย่างชัดเจน (Incorporeal Enunciation) เช่น ถ้อยแถลง และวัฒนธรรมต่าง ๆ

ชุมชน จึงมีลักษณะคล้ายกลุ่มดาว (Constellation) ที่ประกอบขึ้นจากสิ่งซึ่งแตกต่างกัน และมีพลวัต ที่บางกรณีอาจถูกสร้างขึ้นจากจินตนาการ โดยการเปล่งเสียงขององค์ประกอบจำนวนมหาศาล ซึ่งอาจเกิดหรือไม่เกิดชุมชนก็ได้ ในขณะเดียวกัน ก็ประกอบด้วยแบบของสารที่จับต้องได้ (Material Form) ได้แก่ ดวงดาวจำนวนมากที่แตกต่างกัน โดยการสถาปนาอาณาเขตของชุมชนในลักษณะนี้ เป็นกระบวนการที่ไม่สถิต แต่มีการกำหนดคุณลักษณะสำคัญ ๆ ขององค์ประกอบหลักที่อยู่ในอาณาเขตนั่น ๆ ไว้ การสลายอาณาเขต (Deterritorialization) สามารถเกิดขึ้นได้ จากการเปล่งเสียง (Articulation) และการไม่เชื่อมต่อ (Disconnected) ซึ่งสภาวะดังกล่าวนี้เอง ที่ทำให้อำนาจตกอยู่กับองค์ประกอบจำนวนมากที่อยู่ในชุมชนนั้น ในขณะที่ยังมีการสร้างอาณาเขตขึ้นใหม่ (Reterritorialization) เกิดขึ้นจากการเปล่งเสียงที่ได้ถูกกลืนด้วยกระบวนการดังกล่าวนี้เอง ที่ทำให้สาร (Content) การให้ความหมาย และการแสดงออก (Expressive) ตลอดจนกระบวนการสร้างอาณาเขตที่มีอยู่ สะท้อนถึงธรรมชาติ ความซับซ้อนของชุมชน และสรรพสิ่งที่ดำเนินอยู่ในชุมชนนั้น ๆ (Wise & Slack, 2014)

ความพยายามของนักสังคมศาสตร์ ในการทำความเข้าใจกับชุมชน ในความหมายแบบกว้างดำเนินเรื่อยมา ผ่านการถกเถียง การวิพากษ์ วิจารณ์ และการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบ นอกจากข้อเสนอของ Deleuze & Guattari (1993); DeLanda (2006) ศิลปินและนักปรัชญาชาวเม็กซิกันอเมริกัน เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้ขยายความและต่อยอดความคิดเรื่องภววิทยา (Ontology) ของชุมชนที่นักสังคมศาสตร์ในอดีตได้เคยกล่าวไว้ โดย DeLanda (2006) ท้าทายว่า ความหมายที่นักสังคมศาสตร์ในอดีตใช้เพื่อทำความเข้าใจกับ “ชุมชน” นั้นคงไม่พอเพียงแล้วในการวิเคราะห์สังคมในปัจจุบัน แต่อาจใช้ได้ในระดับจุลภาค เพื่อทำความเข้าใจกับพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล ในลักษณะของการลดทอน (Micro-reductionism) หรือหากนำไปใช้วิเคราะห์สังคมในระดับมหภาค ก็พอทำได้ ในรูปแบบของการวิเคราะห์สังคมมหภาคแบบลดทอน (Macro-reductionism) ด้วยเช่นเดียวกัน

DeLanda (2006) ให้ความสำคัญกับวัตถุวัฒนธรรม (Material Culture) โดยการเสนอว่า วัตถุทางกายภาพ (Physical Object) ซึ่งอยู่รอบ ๆ ตัวของมนุษย์ มีความเชื่อมโยงกับความสร้างสรรค์ พฤติกรรม บรรทัดฐานของสังคม และพิธีกรรม ในทัศนะของ DeLanda วัตถุ คือ องค์ประกอบสำคัญ ที่เชื่อมโยงมนุษย์เข้ากับวัฒนธรรม และมีส่วนสำคัญในการสร้างประวัติศาสตร์ วิถีประชา การปฏิบัติ และมโนทัศน์ของมนุษย์ ซึ่งทัศนะดังกล่าว สอดคล้องกับมุมมองของนักสังคมวิทยา ในประเด็น ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relations) ที่ฝังตรึงอยู่ในวัตถุต่าง ๆ รอบตัว ทั้งในรูปของการแลกเปลี่ยนของขวัญ ของฝาก วัตถุตามนัยนี้ จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเฉลิมฉลองทางสังคม (Social Ceremonies) ดังนั้น การตีความ การทำความเข้าใจ และการศึกษามุมมองของมนุษย์ ความเชื่อ ความคิด พฤติกรรม และวิถีชีวิตของคนในอดีต จึงสามารถกระทำผ่านมโนทัศน์ทางสังคม (Social Aspect) ที่ปรากฏอยู่ในวัตถุวัฒนธรรมทั้งที่หลงเหลือมาจากอดีต และที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

โดยสรุป ความเป็น “ชุมชนชน” ในความหมายใหม่ จึงมีรากฐานมาจากกรอบคิดเรื่อง การรวมกลุ่มกันของสรรพสิ่ง ทั้งบุคคล กลุ่มคน และวัตถุที่แตกต่างหลากหลาย โดยนักสังคมศาสตร์ ทำทนายว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งในระดับโครงสร้างและระดับปัจเจกบุคคล ทำให้การมอง “ชุมชน (Community)” แบบแคบ ไม่เพียงพอในการทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์การก่อรูปของ “ชุมชนชน (Assemblage)” ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากชุมชนชนในความหมายกว้าง สะท้อนเสียงของการเป็นเวทีหรือสนามแห่งการดิ้นรนของมนุษย์ เพื่อต่อสู้ ต่อรอง หรือสร้างสรรค์ และเพื่อสถาปนา อาณาเขตใหม่ ๆ ขึ้นตลอดเวลา ชุมชนชนในลักษณะนี้ จึงก้าวพ้นพรมแดนทางกายภาพ ประกอบด้วย การปฏิสัมพันธ์กันของรูปแบบของสาระ (Form of Content) ที่ปรากฏอยู่ในรูปของวัตถุต่าง ๆ กับ การถกแถลงที่ไม่เกี่ยวกับตัวตน (Incorporeal Enunciation) เพื่อสถาปนาอาณาเขตใหม่หรือสลาย อาณาเขตที่มีอยู่เดิมลง กิจกรรมตลอดจนปรากฏการณ์ ทั้งทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น ณ ช่วงเวลาหนึ่ง ๆ จึงเกิดขึ้นทั้งในเชิงจินตนาการและในเชิงกระบวนการ เพื่อให้ความฝัน จินตนาการ หรือความหวัง ที่สมาชิกในชุมชนชนตั้งไว้เป็นจริง (Chakbodin, 2014, p. 138, 148; Algie, Treerutkuarkul & Wegner, 2015, pp. 222-223; Habermas, 1993)

ภาพ 1.1 แบบจำลองแนวคิดเรื่อง “ชุมนุมชน (Assemblage)”

ที่มา: พัฒนาจาก Deleuze & Guattari (1993)

1.1 ความเป็นมา

การตั้งถิ่นฐานของมอญ เป็นตัวอย่างหนึ่งของข้อเสนอใหม่ ในการทำความเข้าใจกับหน่วยทางสังคม ที่มนุษย์อาศัยอยู่ “ชุมนุมชน (Assemblage)” ที่ผู้เขียนนำมาใช้เป็นหน่วยในการศึกษาสังคมในหนังสือเล่มนี้ สะท้อนรูปแบบใหม่ ๆ ของการเคลื่อนย้ายทางสังคม และการตั้งถิ่นฐานที่เกิดขึ้นจากความหลากหลายและพลวัต ความเป็นหรือไม่เป็นสมาชิกในชุมนุมชนมอญ จึงไม่ได้ถูกบงการโดยอำนาจเบ็ดเสร็จของรัฐแต่เพียงลำพัง แต่ถูกกระทำโดยสมาชิกในชุมนุมชน ซึ่งมีฐานะเป็น “องค์กรประสาน” ที่มีอำนาจในการคัดสรร (Select) ตัดสินใจ และเรียนรู้ เพื่อถอดรหัส (Coding Process) วัฒนธรรมที่อยู่รอบตัว การเป็นหรือไม่เป็นสมาชิกในชุมนุมชนล้วนเกิดจากอำนาจของบุคคล ในการจัดการกับชีวิตของตนเอง ครอบครัว เครือญาติ และสายผี ก่อนการสร้าง (Compose) หรือสถาปนา “ชุมนุมชน (Assemblage)” ขึ้นเป็นอาณาเขตที่สมบูรณ์ (Complete a Territory) ที่ประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่ถูกจัดเป็นช่วงชั้น โดยการคัดสรร (Select) เป็นอำนาจของคนในชุมนุมชน ที่จะพิจารณาว่าบุคคลหรือวัตถุวัฒนธรรมนั้น ๆ มีหรือไม่มีรากเหง้าหรือยึดโยงหรือไม่ อย่่างไรกับความเป็นมอญ มีหรือไม่มีวิถีการดำเนินชีวิตแบบมอญ เป็นหรือไม่เป็นส่วนหนึ่ง

ของเครือญาติหรือสายผี โดยมีวัฒนธรรม เป็นกลไกสำคัญในการต่อรอง ชัดขึ้น คัดสรร และ เปียดขับ ส่วนที่คนในชุมชนมองว่า “ไม่ใช่มอญ” ออกไป

ในชุมชนมอญ บุคคลเชื้อสายมอญหรือมีความเป็นมอญในด้านใดด้านหนึ่ง แม้ว่าจะแตกต่างกันไปในรายละเอียด แต่หากความแตกต่างดังกล่าว มีลักษณะร่วมของ “ความเป็นมอญ” และมีความแปลกแยกจากสังคมภายนอก ก็จะถูกนับรวมเป็นสมาชิกในชุมชนมอญ ในขณะเดียวกัน ภายในความแตกต่างดังกล่าว ก็ถูกเชื่อมต่อกันด้วยสายสัมพันธ์ที่โยงใย และเกาะเกี่ยวกันทางใดทางหนึ่งกับเครือข่าย สายตระกูล สายผีหรือญาติมิตรมอญ ทั้งที่อยู่ใกล้ และที่อยู่ห่างไกลออกไป การถูกนับรวม จัดเรียงไว้ในระดับความสัมพันธ์ และการประกอบสร้าง (Compose) ความเป็นชุมชนขึ้น จึงเกิดขึ้นจากอำนาจและความต้องการของบุคคล ซึ่งอาจยึดโยง หรือไม่ยึดโยงกับอาณาเขตทางกายภาพก็ได้ แต่มีรากฐานมาจากการเชื่อมต่อกันผ่านกลไก ทางวัฒนธรรมและระบบความสัมพันธ์

จากการศึกษาเอกสาร ก็พบเช่นกันว่า ชุมชนร่วมสมัยที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ มีอยู่เป็นจำนวนมากและกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในโลก อาทิ ชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลในบราซิล ชุมชนกะเหรี่ยงในจังหวัดกาญจนบุรี หรือชุมชนชาวมลายู ในจังหวัดสมุทรสาคร ประเทศไทย ชุมชนชาวยูเครน ในประเทศออสเตรเลีย และชุมชนชาวเยอรมัน ในประเทศแคนาดา เป็นต้น

ดังนั้น ความน่าสนใจของการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนมอญ ในหนังสือเล่มนี้ จึงสืบเนื่องมาจาก ความสนใจของผู้เขียนในประเด็นด้านอำนาจที่กระทำผ่านกลไกทางวัฒนธรรม และการเรียนรู้ จนบุคคลสามารถสร้างรูปแบบใหม่ ๆ ของการรับรู้และพฤติกรรม เพื่อเลือกใช้ใน กระบวนการคัดสรร ตัดสินใจ ปรับตัว ต่อรอง และต่อต้านชัดเจน ทั้งในระดับปัจเจก เครือข่าย และระดับโครงสร้าง ในลักษณะพ้นพรมแดน (Beyond Boundary) โดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ การมีชีวิตที่ดีขึ้น สุข และ การมีอำนาจในการกำหนดการคงอยู่หรือการล่มสลายลงของชุมชน ที่ตนอาศัยอยู่ ความกล้าหาญของคนในชุมชนมอญ ในการผลิตสร้างความจริง ความเชื่อ และความรู้ ชุดใหม่ ผ่านกลไกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะสะสม ทั้งที่อยู่ในรูปของวัตถุวัฒนธรรม (Material Culture) และการถกเถียง ผ่านกระบวนการสร้างความหมายที่แยบยลแฝงเร้น เพื่อให้ชุมชนบรรลุ ตามจุดหมายที่วางไว้ จึงเป็นความใหม่และน่าสนใจ เนื่องจากการศึกษาที่ท้าทายกรอบคิด การพัฒนาแบบแคบที่มอง “ชุมชน (Community)” ในลักษณะแข็ง เป็นเส้นตรงตามแนวเสรีนิยม

หนังสือเล่มนี้ ให้ความสำคัญกับการสืบค้นและการทำความเข้าใจกับกลไกของวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นแหล่งสร้างอำนาจในการต่อรองให้กับชาวมอญและชาวไทยรามัญที่อาศัยอยู่ในชุมชนมอญ วัฒนธรรมในหนังสือเล่มนี้ จึงเป็นกลไกที่ทำงานในลักษณะที่ข้ามและพันพรมแดน ชุมชนมอญตามนัยนี้ จึงแผ่ขยายไปได้ทุกแห่งที่ ไม่ว่าจะเป็นส่วนที่อยู่ในรัฐมอญ ประเทศพม่าหรือเมียนมา ที่สันสภาพของความเป็นรัฐชาติมอญไปนานแล้ว และแม้ว่าจะถูกปกครองอย่างเข้มงวดและเบียดขับด้วยผู้นำต่างเชื้อชาติ วัฒนธรรม แต่ความเป็นมอญก็ยังคงทำหน้าที่เชื่อมต่อกับระบบต่าง ๆ ในสังคมได้ ทั้งระบบความสัมพันธ์ เศรษฐกิจ และความเชื่อของผู้คนเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และเมื่อพิจารณาส่วนของชาวไทยรามัญบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ก็พบเช่นกันว่า แม้ว่าจะได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาตามแนวทางสมัยใหม่นิยม (Modernization) และชาตินิยม (Nationalism) มายาวนาน แต่วัฒนธรรมและความเป็นมอญก็ยังคงดำรงอยู่ได้ และยังได้รับการเพิ่มเติม ขยาย ปรับตัว และเชื่อมโยงกับเครือข่ายมอญในรัฐบ้านเกิดทางใดทางหนึ่งอยู่เสมอ

อำนาจของวัฒนธรรม มีส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวมอญและชาวไทยรามัญ เป็นองค์ประธานของการเปลี่ยนแปลง และสามารถสถาปนาอำนาจของตนเหนือโครงข่ายต่าง ๆ ในชุมชน ทั้งที่อยู่ในรูปของวัตถุวัฒนธรรม (Material Culture) เช่น บ้านเรือน การแต่งกาย อาหาร และสัญลักษณ์วัฒนธรรม (Symbolic Culture) อาทิ ความรู้สึก จินตนาการ การให้คุณค่า อุดมการณ์ และความเชื่อ พลวัตของวัฒนธรรมที่เปลี่ยนผ่านเรื่อยมาพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในรอบกว่าร้อยปี ของการดำรงอยู่ของชุมชน ทำให้ทั้งมอญบางกระดี่ กรุงเทพมหานคร และมอญบ้านกอกะเนาะ ในรัฐมอญ ประเทศพม่า ยังคงเชื่อมประสานกันเป็นอาณาเขต ที่เกาะเกี่ยวกันด้วยวัฒนธรรม จนสามารถสถาปนาระบบความสัมพันธ์ ที่มีลักษณะก้าวพันพรมแดนขึ้น

ผู้เขียนต้องการเน้นย้ำว่า ปรากฏการณ์การก่อและขยายตัวของชุมชนมอญในลักษณะนี้ เกิดขึ้นมาตลอดพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สังคมของดินแดนในแถบอุษาคเนย์ การดำรงอยู่ของชุมชนมอญ สะท้อนและยืนยันการคงอยู่ของชุมชน (Assemblage) ในรูปแบบของอาณาเขตทางสังคม (Social Territory) ที่คนซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชน เป็นองค์ประธาน (Subject) ผู้มีอำนาจในการคัดสรร (Select) สร้าง (Compose) และสถาปนาอาณาเขต (Complete a Territory) การตัดสินใจสลายอาณาเขต (Deterritorialization) ของชุมชน ที่เกิดขึ้นจากการเปล่งเสียง (Articulation) และการไม่เชื่อมต่อ (Disconnected) หรือแม้กระทั่งการสร้างขึ้นใหม่ (Reterritorialization) ล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา โดยอาศัยของอำนาจของวัฒนธรรมที่คนในชุมชนเห็นว่าดีงาม

ชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของชาวมอญและชาวไทยรามัญที่อาศัยอยู่ใน
อาณาเขตต่าง ๆ ในชุมชนมอญ สะท้อนความจริงเรื่องการเปลี่ยนแปลง
ความคิดเรื่อง ความเป็นชาติ และการประดิษฐ์ “ความเป็นมอญ” ที่เกิดขึ้นท่ามกลาง
ความแตกต่าง และการผสมผสาน ซึ่งมีลักษณะซับซ้อนและทับซ้อน บนพื้นที่ใหม่ ๆ
ที่มีพลวัต ผ่านการอพยพเคลื่อนย้ายซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลา กระบวนการเรียนรู้ใหม่
ที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะสะสมและเลื่อนไหล สำนึกและตัวตนของแรงงานข้ามชาติมอญ
จึงไม่ได้ถูกกำหนดโดยปัจจัยภายนอกเช่นในอดีต แต่ถูกพัฒนาขึ้นบนความสมดุล
ของประสบการณ์และทักษะในการใช้ชีวิตอย่างมีเป้าหมาย

รองศาสตราจารย์ ดร. พชรินทร์ สิริสุนทร

การศึกษา

ปริญญาตรี สังคมสงเคราะห์ศาสตร์-จิตวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปริญญาโท สังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล

ปริญญาเอก Social Planning & Development The University of Queensland,
Australia

Post-doctoral Research Josai International University, Japan

ปัจจุบัน

ดำรงตำแหน่งอาจารย์ประจำ

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร
Naresuan University Publishing House

ISBN 978-616-426-141-9

9

786164

261419

ราคา 420 บาท